

Boomkweker zonder bomen

Ketelaar heeft kwekerij noch bomen, maar heeft in twintig jaar wel de markt van autochtoon plantmateriaal ontwikkeld

Amper tien, twintig jaar geleden was het een volstrekt onbekend begrip: plantgoed van autochtone herkomst. Een aantal boomvormers werd in het gunstigste geval gezaaid met de Rassenlijst in de hand. Een al dan niet autochtone herkomst van het zaad was daarbij nooit een issue. Door extra aandacht voor ecologie en natuurontwikkeling is dat veranderd. Hierdoor is in zekere zin een compleet nieuwe markt ontstaan. Een markt die grotendeels is ontwikkeld door Henny Ketelaar, eigenaar van Boomkwekerij Bronnen.

Auteur: Hein van Iersel

Ketelaar heeft geen achtergrond als kweker, maar veeleer als ecooloog. Vanuit die achtergrond beseftte hij twintig jaar geleden dat er in Nederland totaal geen zorg en aandacht is voor autochtoon plantenmateriaal. Helemaal alleen was hij niet in die gedachte. Bert Maes schreef in die tijd een eerste artikel over het onderwerp en ook Hans Heybroek van 'De Dorschkamp' besteedde er aandacht aan.

Ketelaar startte daarom met een aantal geestverwanten het bedrijf Bronnen. Ketelaar: "Met de meeste mensen werk ik eigenlijk nog steeds samen, maar de kwekerij heb ik nu alleen. Mijn collega's van toen zijn o.a. werkzaam in onderzoek en de zaagoogst."

Ketelaar: "In 1992 zijn we - naast oogst van zaad - gestart met een aantal zeer zeldzame soorten, zoals de wilde appel *Malus sylvestris*, maar al heel snel kwamen we erachter dat andere bedrijven beter zijn in het echte kweken. Sindsdien werken wij nauw samen met een aantal Zundertse bedrijven: Pierre Domen uit Wernhout, Peter de

Labie, Boomkwekerij Van Laerhoven in Achtmaal en Arno Domen van de Rutven, die in opdracht kweken.

In Zundert, maar eigenlijk in de hele, wat conservatieve boomkwekerswereld, moest men wel wennen aan de insteek van Bronnen. In het begin van de jaren negentig was er weinig interesse voor autochtone herkomsten. Later, toen de nieuwe markt ontwikkeld was, werd geklaagd dat Bronnen een soort monopolie zou hebben. Volgens Ketelaar klopt dat niet. Wel is zijn bedrijf op dit moment het enige dat een breed sortiment autochtone planten levert. Jolanda van Hasselt van Boomkwekerij P.C.C. van Hasselt levert sinds een aantal jaren ook plantgoed van autochtone herkomst, maar wel in een kleiner sortiment. Naast bosplantsoen van autochtone herkomst worden inmiddels ook laanbomen van autochtone origine gekweekt. Dit gebeurt deels bij Peter de Labie en deels bij een aantal andere laanbomenkwekers, waaronder Jan Hendrickx uit Moerstraten, Van Gompel uit Diessen, Rendering uit Aalten en Boomkwekerij Teurlinck uit Deurne.

Teelt in Zundert.

Gure wind

De producten van Bronnen komen grotendeels terecht in natuurontwikkelingsprojecten, een sector die meer dan gemiddeld geraakt is door bezuinigingsmaatregelen van het huidige kabinet. Hoe kijkt Ketelaar wat dat betreft aan tegen de markt in de nabije toekomst? Ketelaar ziet het nog redelijk optimistisch in: "Natuurlijk komen er bezuinigingen aan, maar ik geloof dat linksom of rechtsom het belang van groen wel boven zal komen drijven."

Over de discussie 'voor of tegen autochtoon plantgoed' is Ketelaar duidelijk: "Die vraag is gebaseerd op pure dommigheid. Het gaat niet om voor of tegen, maar om de doelstelling die je met een bepaalde beplanting wilt halen. Als je wilde appel als laanboom wilt toepassen heb je een probleem, want het zijn breed uitgroeiende, wat kwarrige bomen, die daarom in een smalle straat niet zullen passen. In een natuurontwikkelingsproject met als doelstelling biodiversiteit kan het wel een goede keuze zijn. Op dat moment is autochtoon plantmateriaal een bruikbaar instrument voor het versterken van regionale landschapselementen."

Gecertificeerd

De aankoop van bosplantsoen en laanbomen van betrouwbare autochtone herkomsten is voor opdrachtgevers lastig te controleren. Sinds 2002 zijn mede daarom steeds meer autochtone herkomsten gecertificeerd en worden deze gecontroleerd door NAK-tuinbouw. Deze herkomsten zijn opgenomen in de Rassenlijst Bomen, die iedere vijf jaar opnieuw wordt uitgegeven. Opname in de lijst houdt o.a. in dat van een bepaalde herkomst minimaal dertig individuen bij elkaar moeten worden aangetroffen.

Ketelaar: "Plantmateriaal van autochtone her-

komst krijgt wel eens het verwijt dat gewerkt wordt met een te smalle genetische basis. Dat is onzin. Kijk maar eens naar de selectieherkomsten. Dan gaat het vaak om minder dan dertig individuen, die meestal ook nog eens van de dezelfde moederboom afkomstig zijn. Daar waar een smalle genetische basis aanwezig is, wordt in de genenbank/zaadgaard – waar mogelijk – gewerkt aan een verbreding. Zo zijn bijvoorbeeld van de Zuid-Limburgse Cornus mas ook herkomsten uit het Duitse grensgebied en de Belgische Voerstreek verzameld, om zo de genetische basis te verbreden."

Op papier lijkt dus alles prima geregeld, maar in de dagelijkse praktijk komt Ketelaar vaak situaties tegen waarbij niet altijd integer wordt omgegaan met de aanplant van autochtoon materiaal. Het meest treffende voorbeeld dat Ketelaar kan geven is een aannemer die, toen hij al niet-gecertificeerd plantmateriaal had aangekocht en zelfs al opgekuild, nog gauw een offerte opvroeg bij Bronnen. Ketelaar: "Hier heb ik wel iets van gezegd en ik heb de opdrachtgever gebeld." Het volgens Ketelaar grootste probleem is gebrek aan kennis bij de opdrachtgevers, waardoor ook in de bestekken foutieve of te beperkte kwaliteitsomschrijvingen worden opgenomen. Ketelaar: "We hebben te maken met een schrikbarend tekort aan kennis."

Inheems en autochtoon, wat is dat ook alweer?

Inheems

Inheemse plantensoorten zijn alle soorten die van oorsprong in het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort voorkomen. Tijdens de laatste ijstijd, die duurde tot 10.000 voor Christus, was heel Noord-Europa een grote ijsvlakte, waar bomen en struiken zich niet konden handhaven. Toen de condities na de ijstijd beter werden, konden deze soorten langzaam Noord-Europa herkoloniseren. De soorten die na afloop van de laatste ijstijd op eigen kracht Nederland hadden bereikt, worden tot de inheemse soorten gerekend.

Autochtoon

Autochtone planten zijn de directe nakomelingen van de planten die zich na de ijstijd hier spontaan hebben gevestigd en zich via natuurlijke uitzaai of door kunstmatige vermeerdering uit lokaal plantmateriaal hebben vermeerderd. Tegenwoordig zijn autochtone bomen en struiken voornamelijk nog te vinden in oude bossen, houtwallen, holle wegen en beekoevers. Autochtone opstanden worden geïdentificeerd aan de hand van veldcriteria en historische criteria. Er wordt bijvoorbeeld onderzocht of het landgoed waarvan de bomen deel uitmaken, ooit plantgoed heeft aangekocht. Omdat dit vaak lastig is kan ook via DNA-onderzoek worden bepaald of boomopstanden van autochtone herkomst zijn. Het verschil tussen inheems en autochtoon is dus dat inheems op de soort slaat en autochtoon op de herkomst.

Wilde peer

Gelderse roos

Wilde appel

Zomereik

Kwekerij Bronnen

Boomkwekerij Bronnen werd opgericht in 1992 en is marktleider op het gebied van de teelt van autochtoon plantmateriaal. Het bedrijf kweekt zelf niet, maar besteedt dit uit aan een aantal partners. Zaken die zelf gedaan worden zijn verkoop en advisering. Ook het winnen van zaad is uitbesteed aan een vaste partner. Directeur en enig medewerker van Bronnen is Henny Ketelaar.